

## Din jurisprudența recentă a Curții de Justiție a Uniunii Europene:

**1. Operatorul de transport aerian are obligația să despăgubească pasagerii în cazul în care le-a fost refuzată îmbarcarea, din cauza reorganizării zborului lor ca urmare a unei greve la aeroport survenită cu două zile înainte**

*(CJ, Camera a treia, hotărârea din 4 octombrie 2012, cauza C-22/11, Finnair Oyj /Timy Lassooy, nepublicată încă în Rep.)*

Hotărârea Curții de justiție a fost pronunțată ca urmare a unei trimeri preliminare formulate de Curtea Supremă din Finlanda, privind interpretarea art. 2 lit. j, 4 și 5 din Regulamentul 261/2004<sup>188</sup>, în cadrul unui litigiu între compania aeriană Finnair Oyj și dl. Lassooy, ca urmare a refuzului companiei de a-l despăgubi pentru faptul că i s-a refuzat îmbarcarea pentru zborul pe ruta Barcelona-Helsinki, la 30 iulie 2006.

Zborul regulat între Barcelona și Helsinki din data de 28 iulie 2006, ora 11.40, operat de Finnair a fost anulat, din cauza unei greve a personalului aeroportului din Barcelona. Compania aeriană și-a reorganizat zborurile ulterioare, astfel

încât dl. Lassooy, care își cumpărase bilet pentru zborul din 30 iulie 2006, ora 11.40, și care se prezentase la îmbarcare în condițiile stabilite, a ajuns la Helsinki în aceeași zi, însă cu zborul de la ora 21.40.

Dl. Lassooy a considerat că i s-a refuzat îmbarcarea fără vreun motiv întemeiat în sensul art. 4<sup>189</sup> din Regulamentul 261/2004 și a introdus o acțiune la Tribunalul de Primă Instanță din Helsinki, solicitând obligarea Finnair la plata compensației prevăzute de art. 7 alin. (1) lit. (b)<sup>190</sup> din acest regulament. Instanța a respins acțiunea, apreciind că art. 4 din Regulament nu are aplicabilitate, deoarece refuzul la îmbarcare fusese determinat de împrejurări excepționale, care au făcut necesară reorganizarea zborurilor, iar nu de o situație de supra-rezervare din motive economice. Curtea de apel din Helsinki a anulat decizia de mai sus, considerând că Regulamentul 261/2004 este aplicabil nu doar în caz de supra-rezervare, ci și în cazul unor motive operaționale, fără ca operatorul aerian să fie exonerat de obligația de compensare pe motive legate de o grevă. Finnair a formulat recurs la Curtea Supremă, instanță care a decis să suspende judecata și să solicite Curții de justiție să

<sup>188</sup> JO L 46, p. 1, Ediție specială, 07/vol. 12, p. 218.

<sup>189</sup> "(1) În cazul în care un operator de transport aerian anticipează un posibil refuz la îmbarcare, atunci mai întâi trebuie să facă un apel la voluntari dispuși să renunțe la rezervările lor în schimbul unor indemnizații acordate în condițiile care urmează a fi convenite între pasagerul respectiv și operatorul de transport aerian. Voluntarii sunt asistați în conformitate cu articolul 8, asistența fiind oferită pe lângă indemnizațiile menționate în prezentul alineat. (2) În cazul în care numărul voluntarilor este insuficient pentru a permite îmbarcarea celorlalți

pasageri cu rezervări, operatorul de transport aerian poate să refuze îmbarcarea pasagerilor împotriva voinței acestora. (3) În cazul în care pasagerilor li se refuză îmbarcarea împotriva voinței lor, operatorul de transport aerian le acordă imediat despăgubiri în conformitate cu articolul 7 și li le oferă asistență în conformitate cu articolele 8 și 9".

<sup>190</sup> "Când se face trimitere la prezentul articol, pasagerii primesc o compensație în valoare de (...) : 400 EUR pentru toate zborurile intracomunitare de peste 1 500 kilometri și pentru toate zborurile cuprinse între 1 500 și 3 500 kilometri"

stabilească dacă noțiunea “refuz la îmbarcare” din formularea art. 2 lit (j) și 4 din Regulamentul 261/2004 se referă exclusiv la refuzul în cazuri de supraz rezervare sau dacă aceasta se aplică și în cazul refuzului la îmbarcare întemeiat pe alte motive, precum motivele de operare, pe de o parte; iar pe de altă parte, dacă apariția unor circumstanțe extraordinare, care determină un operator de transport aerian să reorganizeze zboruri după apariția acestora este de natură să justifice „refuzul la îmbarcare” al unui pasager pentru una dintre aceste curse ulterioare și să exonereze acest operator de transport de obligația de compensare întemeiată pe articolul 4 alineatul (3) din Regulamentul nr. 261/2004<sup>191</sup>.

Cu privire la prima problemă de drept, Curtea a subliniat că Regulamentul 261/2004 nu leagă refuzul la îmbarcare de o situație de “supraz rezervare” a zborului, creată de operatorul de transport aerian din motive economice. În al doilea rând,

Curtea a examinat actele premergătoare adoptării Regulamentului 261/2004 și diferențele de conținut între acest regulament și regulamentul pe care l-a abrogat<sup>192</sup>, pentru a deduce voința legiuitorului comunitar. Spre deosebire de Regulamentul nr. 295/91, reglementarea actuală a suprimat din definiția “refuzului la îmbarcare” orice referire la cauza pentru care un operator de transport aerian refuză să transporte un pasager, intenția legiuitorului Uniunii fiind să reducă numărul de pasageri cărora li se refuză îmbarcarea împotriva voinței lor. *Prin urmare, “refuzul la îmbarcare” desemnează toate ipotezele în care un operator de transport aerian refuză să transporte un pasager. Această interpretare extensivă este în acord cu obiectivul urmărit de Regulamentul 261/2004, de a asigura un înalt nivel de protecție pasagerilor.*

Art. 2 lit. (j) din Regulamentul 261/2004 exclude calificarea de “refuz la îmbarcare” în situațiile în care pasagerii nu s-au prezentat pentru îmbarcare în condițiile

<sup>191</sup> Am redat întrebările astfel cum au fost reformulate de CJ. În redactarea instanței de trimitere, întrebările au fost următoarele: „1) [Regulamentul nr. 261/2004] și în special articolul 4 din acesta trebuie interpretat în sensul că aplicarea sa este limitată la refuzul la îmbarcare ca urmare a unei supraz rezervări efectuate de un operator de transport aerian din motive economice sau [acest] regulament este aplicabil și în privința refuzului la îmbarcare întemeiat pe alte motive, cum ar fi motivele legate de operare?; 2) Dispozițiile articolului 2 litera (j) din [Regulamentul nr. 261/2004] trebuie interpretate în sensul că motivele temeinice enumerate în acest regulament sunt limitate la factorii care se referă la pasagerii sau refuzul la îmbarcare poate fi justificat și prin alte motive? În cazul în care regulamentul trebuie înțeles în sensul că îmbarcarea poate fi refuzată și din alte motive decât cele care privesc pasagerii, acesta trebuie interpretat în sensul că refuzul la îmbarcare este justificat și în cazul unei reorganizări a zborurilor din cauza circumstanțelor excepționale în sensul considerentelor (14) și (15) ale regulamentului?; 3) [Regulamentul nr. 261/2004] trebuie interpretat în sensul că operatorul de transport aerian poate fi exonerat de răspundere în temeiul articolului 5

alineatul (3) nu numai pentru zborul anulat din cauza unor circumstanțe extraordinare, ci și în raport cu pasagerii curselor ulterioare, în măsura în care acesta încearcă să repartizeze urmările negative ale circumstanțelor excepționale cu care se confruntă cum ar fi grevele între membrii unui grup de pasageri care este mai mare decât cel al pasagerilor zborului anulat prin reorganizarea zborurilor ulterioare astfel încât nicio călătorie a vreunui pasager să nu fie amânată în mod nerezonabil? Cu alte cuvinte, poate operatorul de transport aerian să invoce circumstanțele extraordinare și în raport cu pasagerii unei curse ulterioare pentru care evenimentul respectiv nu a avut urmări directe? În această privință, există o diferență majoră după cum statutul pasagerului și dreptul acestuia la compensație urmează să fie apreciate în raport cu articolul 4 din regulament referitor la refuzul la îmbarcare sau în raport cu articolul 5 referitor la anularea unui zbor?”

<sup>192</sup> Regulamentul (CEE) nr. 295/91 al Consiliului din 4 februarie 1991 de stabilire a normelor comune privind sistemul de compensare pentru refuzul la îmbarcare din cadrul transporturilor aeriene regulate (JO L 36, 8.2.1991, p. 5).

stabilite de art. 3 alin. (2)<sup>193</sup>, precum și în cazurile în care există motive temeinice pentru refuzul la îmbarcare, cum ar fi starea sănătății, cerințele de siguranță sau securitate sau documente de călătorie necorespunzătoare. Curtea a observat că împrejurarea de fapt din litigiul principal nu poate fi inclusă în aceste motive. Deși legiuitorul Uniunii nu a urmărit să reglementeze limitativ situațiile care nu constituie “refuz la îmbarcare”, din enumerarea cuprinsă în art. 2 lit. (j) din Regulamentul 261/2004 nu rezultă că un motiv legat de operare, precum cel din acțiunea de fond, poate reprezenta o astfel de circumstanță. Nivelul ridicat de protecție pe care Regulamentul 261/2004 urmărește să-l asigure pasagerilor nu permite ca “un operator de transport aerian, prevalându-se de interesul altor pasageri care trebuie transportați întrun termen rezonabil, să poată lărgi în mod sensibil ipotezele în care ar exista motive întemeiate care l-ar îndreptăți să refuze îmbarcarea unui pasager”<sup>194</sup>.

Potrivit art. 5 alin. (3) din Regulamentul 261/2004, în cazul anulării zborului, “operatorul de transport aerian nu este obligat să plătească compensații în conformitate cu articolul 7, în cazul în care

poate face dovada că anularea este cauzată de împrejurări excepționale care nu au putut fi evitate în pofida adoptării tuturor măsurilor posibile “. *Curtea a reținut că această cauză de exonerare nu a fost prevăzută și în cazul unui “refuz la îmbarcare”, faptul că circumstanțele extraordinare nu pot viza decât o anumită aeronavă, într-o anumită zi*<sup>195</sup>, precum și interpretarea strictă ce trebuie dată excepțiilor de la dispozițiile care conferă drepturi pasagerilor. În consecință, apariția unor „circumstanțe extraordinare” care determină un operator de transport aerian să reorganizeze zboruri ulterior apariției lor nu este de natură să justifice un „refuz la îmbarcare” al unui pasager pentru respectivele curse ulterioare și nici să exonereze acest operator de transport de obligația de compensare.

## **2. Împrejurarea că un cetățean al Uniunii exercită funcția de șef de stat este de natură să justifice o limitare, întemeiată pe dreptul internațional, a exercițiului dreptului de liberă circulație**

*(CJ, Marea Cameră, hotărârea din 16 octombrie 2012, cauza C-364/10, Ungaria /Republicii Slovace, nepublicată încă în Rep.)*

<sup>193</sup> “(1) Prezentul regulament se aplică: (a) pasagerilor care pleacă de pe un aeroport situat pe teritoriul unui stat membru în care se aplică tratatul; (b) pasagerilor care pleacă de pe un aeroport situat într-o țară terță către un aeroport situat pe teritoriul unui stat membru în care se aplică tratatul, exceptând cazurile în care aceștia au primit indemnizații sau compensații și au beneficiat de asistență în țara terță respectivă, în cazul în care operatorul de transport aerian al zborului respectiv este un operator de transport comunitar.

(2) Alineatul (1) se aplică sub rezerva ca pasagerii: (a) să aibă o rezervare confirmată pentru zborul respectiv și, cu excepția cazului de anulare menționat în articolul 5, să se prezinte personal pentru înregistrare, în condițiile stipulate și la ora indicată în prealabil și în scris (inclusiv prin mijloace electronice) de către operatorul de transport aerian, tour operator sau un agent de voiaj autorizat sau,

în cazul în care ora nu este indicată, nu mai târziu de 45 de minute înaintea orei de plecare publicate; (b) au fost transferați de către un operator de transport aerian sau un tour operator de la zborul pentru care au avut o rezervare la un alt zbor, indiferent de motiv (...).”

<sup>194</sup> Paragraful 34 din hotărârea CJ.

<sup>195</sup> Considerentul (15) al Regulamentului: “ar trebui să se considere că există circumstanțe extraordinare în cazul în care impactul unei decizii de gestionare a traficului aerian asupra unei anumite aeronave dintr-o anumită zi cauzează o întârziere prelungită, o întârziere de o noapte sau anularea unuia sau mai multor zboruri ale aeronavei respective, în pofida adoptării tuturor măsurilor rezonabile de către operatorul de transport aerian în cauză, în scopul evitării întârzierilor sau anulărilor”.

La data de 8 iulie 2010, Ungaria a introdus o *acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor*, în temeiul art. 259 TFUE, împotriva Republicii Slovacă, susținută de Comisia europeană. Prin această cerere, Ungaria a solicitat Curții să constate că Republica Slovacă și-a încălcat obligațiile care îi reveneau în temeiul Directivei 2004/38/CE<sup>196</sup> și a art. 21 alin. (1) TFUE<sup>297</sup>, atunci când, la 21 august 2009, i-a refuzat accesul pe teritoriul său președintelui Ungariei (primul motiv); că poziția pe care pârâta a manifestat-o până la data introducerii acțiunii, în sensul conformității cu Directiva 2004/38/CE a interzicerii accesului președintelui maghiar pe teritoriul său, este contrară cu dreptul Uniunii, îndeosebi art. 3 alin. (2) TUE<sup>198</sup> și art. 21 alin. (1) TFUE (al doilea motiv); declararea faptului că Republica Slovacă a aplicat abuziv dreptul Uniunii atunci când autoritățile sale iau interzis accesul pe teritoriul său președintelui Ungariei (al treilea motiv); presupunând că domeniul de aplicare personal al Directivei 2004/38 poate fi restrâns de o anumită normă de drept internațional, indicarea domeniului de aplicare și a efectelor unei astfel de derogări (al patrulea motiv).

În fapt, la invitația unei asociații cu sediul în Slovacia, președintele Ungariei trebuia să se deplaseze, la 21 august 2009, în orașul slovac Komárno pentru a participa la ceremonia de inaugurare a unei statui a Sfântului Ștefan. După mai multe schimburi diplomatice între ambasadele celor două state cu privire la vizita programată a președintelui Ungariei, Ministerul Afacerilor Externe

slovac a comunicat, la 21 august 2009, o notă verbală ambasadorului Ungariei în Republica Slovacă, prin care îi interzicea președintelui Ungariei să intre pe teritoriul slovac, invocând Directiva 2004/38, precum și dispozițiile de drept intern referitoare la șederea străinilor și la forțele de poliție. Președintele maghiar a confirmat primirea notei la frontieră și a renunțat să intre pe teritoriul slovac.

La 12 octombrie 2009, după ce inițial solicitase opinia Comisiei cu privire la încălcarea dreptului Uniunii de către Slovacia, Ungaria a invitat această instituție să examineze oportunitatea angajării unei proceduri în constatarea neîndeplinirii obligațiilor, în temeiul articolului 258 TFUE, împotriva Republicii Slovacă pentru încălcarea articolului 21 TFUE și a Directivei 2004/38. Prin scrisoarea din 11 decembrie 2009, Comisia a reiterat dreptul la liberă circulație și ședere de care se bucură cetățenii europeni, însă a precizat că în temeiul dreptului internațional, statele membre își rezervă dreptul de a controla accesul unui șef de stat străin pe teritoriul lor, indiferent dacă acest șef de stat este sau nu este cetățean al Uniunii. Ulterior, în avizul motivat din 24 iunie 2010, Comisia a apreciat că dispozițiile articolului 21 alineatul (1) TFUE și ale Directivei 2004/38 nu sunt aplicabile vizitelor efectuate de șeful unui stat membru pe teritoriul altui stat membru.

Slovacia a invocat necompetența Curții, din cauza inaplicabilității dreptului Uniunii. Ungaria, susținută numai cu privire la acest aspect de Comisie, a apreciat că, întrucât statele membre sau

<sup>196</sup> JO L 158, p. 77, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56.

<sup>197</sup> "Orice cetățean al Uniunii are dreptul de liberă circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre, sub rezerva limitărilor și condițiilor prevăzute de tratate și de dispozițiile adoptate în vederea aplicării acestora".

<sup>198</sup> "Uniunea oferă cetățenilor săi un spațiu de libertate, securitate și justiție, fără frontiere interne, în interiorul căruia este asigurată libera circulație a persoanelor, în corelare cu măsuri adecvate privind controlul la frontierele externe, dreptul de azil, imigrarea, precum și prevenirea criminalității și combaterea acestui fenomen".

angajat, potrivit articolului 344 TFUE<sup>199</sup>, să nu supună un diferend cu privire la interpretarea sau la aplicarea tratatelor unui alt mod de soluționare decât cele prevăzute de acestea, Curtea de Justiție a Uniunii Europene este singura competentă să soluționeze un litigiu care opune două state membre cu privire la interpretarea dreptului Uniunii. *Excepția de necompetență a fost respinsă, cu motivarea că, prin acțiune, Curtea a fost chemată să se pronunțe cu privire la domeniul de aplicare al dreptului Uniunii.*

Prin intermediul primului motiv, Ungaria a susținut că Republica Slovacă a încălcat articolul 21 alineatul (1) TFUE și Directiva 2004/38 atunci când ia interzis președintelui Ungariei, în calitatea acestuia de cetățean european, să intre pe teritoriul slovac. Pârâta nu a respectat condițiile de fond și de procedură prevăzute de Directiva 2004/38 pentru ai interzice unui cetățean european, exercițiul acestui drept. Președintele ungar nu ar fi reprezentat nicio amenințare pentru vreun interes fundamental al societății, iar interzicerea accesului a fost o măsură disproporționată. Pe de altă parte, domnului Sólyom nu iar fi fost adresată nicio comunicare pentru al informa cu privire la motivele deciziei autorităților slovace și la căile de atac pe care le avea la dispoziție.

Republica Slovacă a negat că ar fi aplicat dreptul Uniunii în speță. Referirea la Directiva 2004/38 din nota verbală a Ministerului afacerilor externe se înscria în contextul schimburilor diplomatice aferente organizării vizitei programate de președintele Ungariei și nu constituia, prin urmare, o „decizie” în sensul acestei directive.

*Curtea a reiterat jurisprudența sa cu privire la vocația cetățeniei europene, de a reprezenta statutul fundamental al*

*resortisanților statelor membre, statut de care președintele Ungariei beneficiază în mod incontestabil. Totuși, deși domnul Sólyom era cetățean european, îndeplinea funcția de președinte al Ungariei, împrejurare de natură să constituie o limitare, întemeiată pe dreptul internațional, a aplicării dreptului de circulație pe care îl conferă articolul 21 TFUE. Dreptul Uniunii trebuie interpretat în lumina normelor relevante ale dreptului internațional, întrucât acest drept face parte din ordinea juridică a Uniunii și este obligatoriu pentru instituțiile acesteia. În temeiul normelor cutumiare ale dreptului internațional general, precum și al convențiilor multilaterale, șeful de stat se bucură în relațiile internaționale de un statut special care presupune, printre altele, privilegii și imunități. Statutul de șef de stat prezintă o specificitate, ce decurge din faptul că este reglementat de dreptul internațional, ceea ce face ca, pe plan internațional, acțiunile sale, precum prezența sa în străinătate, să intre sub incidența acestui drept, în special a dreptului relațiilor diplomatice. O astfel de specificitate este de natură să deosebească persoana care se bucură de acest statut de toți ceilalți cetățeni ai Uniunii, astfel încât accesul acestei persoane pe teritoriul unui alt stat membru nu este supus aceluiași condiții precum cele aplicabile celorlalți cetățeni.*

În al doilea rând, Curtea a examinat solicitarea reclamantei de a constata că Republica Slovacă, prin refuzarea accesului președintelui Ungariei pe teritoriul său, a încălcat Directiva 2004/38 și că însuși faptul de a întemeia nota verbală din 21 august 2009 pe această directivă constituie un abuz de drept. Republica Slovacă s-ar fi prevalat de directiva menționată pentru urmărirea unor scopuri politice. Recurgerea la

<sup>199</sup> „Statele membre se angajează să nu supună un diferend cu privire la interpretarea sau aplicarea

tratatelor unui alt mod de soluționare decât cele prevăzute de acestea”.

dreptul Uniunii pentru a exprima o ostilitate pe plan politic prin intermediul unor măsuri de restrângere a libertății de circulație a cetățenilor este contrară valorilor fundamentale ale Uniunii.

În replică, Republica slovacă a arătat că nu a aplicat dreptul Uniunii europene și că, în orice caz, condițiile prevăzute de jurisprudență pentru constatarea unei aplicări abuzive nu sunt îndeplinite în speță.

Potrivit jurisprudenței europene, proba unei practici abuzive impune, pe de o parte, un ansamblu de circumstanțe obiective din care rezultă că, în pofida respectării formale a condițiilor prevăzute de reglementarea Uniunii, obiectivul urmărit de această reglementare nu a fost atins și, pe de altă parte, un element subiectiv care constă în intenția de a obține un avantaj rezultat din reglementarea Uniunii creând în mod artificial condițiile necesare pentru obținerea acestuia. Curtea a constatat că pârâta nu a creat condițiile prevăzute pentru aplicarea Directivei 2004/38, nefiind emisă nicio decizie în sensul articolului 27 din directiva menționată și nici, *a fortiori*, notificată domnului Sólyom conform articolului 30 din aceeași directivă. Simpla invocare a acestei directive în nota verbală menționată nu este susceptibilă să determine aplicarea

directivei unei situații careia de fapt aceasta nu îi este aplicabilă.

Curtea a analiza împreună al doilea și al patrulea motiv al acțiunii, respingându-le ca inadmisibile, deoarece pe de o parte, vizau încălcări viitoare și eventuale ale dreptului Uniunii, iar pe de altă parte, se solicita interpretarea Curții asupra dreptului Uniunii, cerere incompatibilă cu obiectivul urmărit de art. 259 TFUE.

### **3. Carta drepturilor fundamentale nu se opune ca Comisia să intențeze, în numele Uniunii, în fața unei instanțe naționale, o acțiune în repararea prejudiciului suferit de Uniune ca urmare a unei înțelegeri sau a unei practici contrare dreptului Uniunii**

*(CJ, cauza C 199/11, hotărârea din 6 noiembrie 2012, nepublicată în Rep.).*

Prin hotărârea pronunțată la 6 noiembrie 2012, Curtea a stabilit calitatea Comisiei europene de a reprezenta Uniunea în fața instanțelor de judecată din statele membre. Hotărârea a avut la bază o trimitere preliminară, vizând interpretarea articolelor 282 CE<sup>200</sup>, 335 TFUE<sup>201</sup> și a art. 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene<sup>202</sup>, precum și a art. 103<sup>203</sup> și 104 din

<sup>200</sup> „În fiecare dintre statele membre, Comunitatea are cea mai largă capacitate juridică recunoscută persoanelor juridice de către legislațiile interne; Comunitatea poate, în special, să dobândească sau să înstrăineze bunuri mobile și imobile și poate sta în justiție. În acest scop, Comunitatea este reprezentată de Comisie.”

<sup>201</sup> „În fiecare dintre statele membre, Uniunea are cea mai largă capacitate juridică recunoscută persoanelor juridice de către legislațiile interne; Uniunea poate, în special, să dobândească sau să înstrăineze bunuri mobile și imobile și poate sta în justiție. În acest scop, Uniunea este reprezentată de Comisie. Cu toate acestea, Uniunea este reprezentată de fiecare instituție, în temeiul autonomiei lor administrative, pentru chestiunile referitoare la funcționarea lor.”

<sup>202</sup> „Atunci când procedura de judecare este viciată de erori substanțiale, neregularități sau de

fraudă, instituțiile suspendă procedura și pot lua toate măsurile necesare, inclusiv anularea procedurii. În cazul în care, după adjudecarea contractului, procedura de adjudecare sau executarea contractului se dovedesc a fi viciate de erori substanțiale, neregularități sau fraudă, instituțiile pot să nu încheie contractul sau să suspende execuția contractului sau, dacă este cazul, să rezilieze contractul, în funcție de stadiul procedural atins. În cazul în care aceste greșeli, neregularități sau fraude sunt imputabile contractantului, instituțiile pot refuza, în plus, efectuarea plăților, pot recupera sumele deja plătite sau pot rezilia toate contractele încheiate cu contractantul respectiv, proporțional cu gravitatea greșelilor, a neregularităților sau a fraudei.”

<sup>203</sup> „Instituțiile comunitare sunt considerate autorități contractante în cazul contractelor atribuite în cont propriu. [...]”.

Regulamentul (CE, Euratom) nr. 1605/2002 al Consiliului din 25 iunie 2002 privind regulamentul financiar aplicabil bugetului general al Comunităților Europene. Trimiterea a fost formulată în cadrul unui litigiu între Comunitatea europeană, reprezentată de Comisie, pe de o parte și Otis NV, Kone Belgium NV, Schindler NV, ThyssenKrupp Liften Ascenseurs NV, General TechnicOtis Sàrl, Kone Luxembourg Sàrl, Schindler Sàrl și ThyssenKrupp Ascenseurs Luxembourg Sàrl, producători de ascensoare și de scări rulante, pe de altă parte, cu privire la o acțiune în repararea prejudiciului suferit ca urmare a unei încălcări a art. 81 CE săvârșite de aceste societăți.

În fapt, prin Decizia din 21 februarie 2007, Comisia a constatat că mai multe întreprinderi, printre care și pârâtele, încălcaseră art. 81 CE prin aceea că șiau împărțit cererile de ofertă și alte contracte în Belgia, în Germania, în Luxemburg și în Țările de Jos, în vederea împărțirii piețelor și a stabilirii prețurilor, convenind asupra unui mecanism de compensare în anumite cazuri, prin schimbul de informații cu privire la volumele de vânzări și la prețuri, precum și prin participarea la reuniuni periodice și prin stabilirea altor contacte menite să explice restricțiile menționate mai sus și să le pună în aplicare.

În fața instanței de trimitere, Comunitatea Europeană, devenită Uniunea Europeană, reprezentată de Comisie, a solicitat obligarea pârâtelor să plătească Uniunii suma de 7.061.688 de euro, în temeiul prejudiciului suferit de Uniune ca urmare a practicilor anticoncurențiale constatate prin Decizia din 21 februarie 2007. Uniunea încheiase cu pârâtele mai multe contracte de achiziții publice de instalare, de întreținere, precum și de renovare a unor ascensoare și a unor scări rulante în diferite clădiri ale instituțiilor sale. Pârâtele din litigiul principal au contestat capacitatea Comisiei de a acționa în calitate de reprezentantă a Uniunii în lipsa unui mandat expres în acest scop acordat de celelalte instituții ale Uniunii, pretins lezate prin încălcarea în cauză. Acestea au invocat, în plus, o încălcare a principiilor independenței judecătorești și egalității armelor, ca urmare a rolului special care revine Comisiei în cadrul unei proceduri de aplicare a art. 81 alin. (1) CE.

Instanța de trimitere sa declarat necompetentă în ceea ce privește prejudiciul cauzat de acelea dintre pârâtele din acțiunea principală care au sediul în Luxemburg. Totodată, aceasta a suspendat cauza și a adresat CJ mai multe întrebări preliminare vizând abilitarea Comisiei de a reprezenta Uniunea în fața instanțelor naționale și incidența art. 47 din Cartă<sup>204</sup>.

<sup>204</sup> „1) a) Tratatul prevede la articolul 282, devenit articolul 335 TFUE, că Uniunea este reprezentată de Comisie; articolul 335 TFUE, pe de o parte, precum și articolele 103 și 104 din Regulamentul financiar, pe de altă parte, prevăd că Uniunea este reprezentată de fiecare instituție, în temeiul autonomiei lor administrative, pentru chestiunile referitoare la funcționarea lor, având drept posibilă urmare faptul că instituțiile pot sta – în mod exclusiv sau nu – în justiție; nu există nicio îndoială în privința faptului că obținerea în special de către antreprenori a unor prețuri excesive ca urmare a constituirii unui cartel se subsumează termenului «fraudă»; în dreptul belgian este valabil principiul *lex specialis generalibus derogat*; în

măsura în care acest principiu de drept are incidență și în dreptul european, se poate considera că inițiativa de a exercita acțiunea revine și instituțiilor în cauză (cu excepția cazurilor în care Comisia este ea însăși autoritate contractantă)? b) (Întrebare adresată cu titlu subsidiar) Comisia nu ar trebui să dispună cel puțin de un mandat de reprezentare din partea instituțiilor pentru a le apăra interesele în justiție? 2) a) Articolul 47 din [cartă] și articolul 6 paragraful 1 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului [și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare «CEDO»)] garantează oricărei persoane dreptul la un proces echitabil și principiul aferent potrivit căruia nimeni

Cu privire la prima problemă de drept, Curtea a stabilit, mai întâi, că aplicabil în privința abilitării Comisiei de a reprezenta Uniunea în fața instanțelor naționale era art. 282 CE, dat fiind că acțiunea principală a fost formulată înainte de intrarea în vigoare a Tratatului FUE. Potrivit acestui articol, Comunitatea putea sta în justiție în fiecare dintre statele membre, reprezentarea sa fiind asigurată de Comisie. Dispozițiile invocate de părțile din acțiunea principală, respectiv art. 274 CE și 279 CE, precum și art. 59, 60, 103 și 104 din Regulamentul financiar privesc competențele instituțiilor în materie de întocmire și de executare a bugetului, deci, o chestiune distinctă de reprezentarea în justiție a fostei Comunități, nefiind aplicabile în speță.

Cea de-a doua problemă de drept a privit respectarea exigențelor procesului echitabil, astfel cum sunt prevăzute de art. 47 din Cartă și art. 6 din CEDO, în litigiul de fond, în condițiile în care decizia Comisiei prin care se constatare de către părțile încalcarea art. 81 alin. (1) CE, nu mai putea fi examinată de instanța de trimitere. Curtea a arătat că orice persoană are dreptul de a invoca în justiție încalcarea articolului 81 CE și că efectul util al interdicției prevăzute de acesta ar fi pus în discuție dacă nu orice persoană ar putea solicita repararea prejudiciului care i ar fi fost cauzat printrun contract sau printrun comportament care poate restrânge sau denatura concurența. Orice persoană are dreptul să solicite repararea prejudiciului suferit atunci când există o

legătură de cauzalitate între respectivul prejudiciu și o înțelegere sau o practică interzisă de art. 81 CE. Acest drept revine, în consecință, și Uniunii. Deciziile emise de Comisie în aplicarea art. 81 CE, deși obligatorii pentru instanțele naționale, sunt supuse controlului jurisdicțional al instanțelor europene, cărora le revine competența exclusivă pentru a controla legalitatea actelor instituțiilor Uniunii. Dreptul Uniunii prevede un sistem de control jurisdicțional al deciziilor Comisiei privind proceduri de aplicare a articolului 101 TFUE, care oferă toate garanțiile impuse de articolul 47 din Cartă. Instanțele Uniunii exercită un control atât de drept, cât și de fapt și au competența de a aprecia probele, de a anula deciziile atacate și de a modifica cuantumul amenzilor. Instanțele naționale stabilesc celelalte condiții necesare angajării răspunderii delictuale. Prin urmare, art. 47 din Cartă nu se opune ca Comisia să intențeze, în numele Uniunii, în fața unei instanțe naționale, o acțiune în repararea prejudiciului suferit de Uniune ca urmare a unei înțelegeri sau a unei practici al cărei caracter contrar față de articolul 81 CE sau față de articolul 101 TFUE a fost constatat printr-o decizie a acestei instituții.

#### **4. Reducerea radicală a vârstei de pensionare a judecătorilor maghiari constituie o discriminare nejustificată pe motive de vârstă**

Prin hotărârea pronunțată la 6 noiembrie 2012, în cauza **Comisia Euro-**

nu poate fi judecător în propria cauză. Este compatibil cu acest principiu faptul că, într-o primă etapă, Comisia acționează în calitate de autoritate în domeniul concurenței și sancționează comportamentul incriminat, și anume constituirea unui cartel, drept încălcare a articolului 81 CE, devenit articolul 101 TFUE, după ce aceasta a efectuat ea însăși investigațiile în cadrul acestei proceduri, iar, într-o a doua etapă, pregătește acțiunea în despăgubiri în fața unei instanțe naționale și decide să o intențeze, în condițiile în

care același membru al Comisiei este responsabil cu ambele chestiuni conexe, mai ales în cazul în care instanța națională sesizată nu poate deroga de la decizia de impunere a sancțiunii? b) (întrebare adresată cu titlu subsidiar) În cazul unui răspuns [negativ] la întrebarea 2 litera a) (în sensul existenței unei incompatibilități), cum poate partea vătămată (Comisia, instituțiile sau Uniunea) printr-o acțiune ilicită (constituirea cartelului) să invoce în dreptul Uniunii dreptul la despăgubire, care este un drept fundamental?"

**peană**<sup>205</sup> **împotriva Ungariei**, Curtea de Justiție (Camera întâi) a constatat că, prin adoptarea unui regim național care impune încetarea activității profesionale a judecătorilor, a procurorilor și a notarilor care au împlinit vârsta de 62 de ani, ce determină o diferență de tratament pe motive de vârstă care nu are un caracter proporțional în raport cu obiectivele urmărite, Ungaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul art.2 și art. 6 alin.(1) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă.

Prin cererea introductivă, Comisia Europeană solicită Curții să constate că, prin adoptarea unui regim național care impune încetarea activității profesionale a judecătorilor, a procurorilor și a notarilor care au împlinit vârsta de 62 de ani, ce determină o diferență de tratament pe motive de vârstă care nu este justificată de obiective legitime și care, în orice caz, nu are un caracter necesar și corespunzător în raport cu obiectivele urmărite, Ungaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul art. 2 și al art. 6 alin. (1) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă.

În procedura precontencioasă, la 17 ianuarie 2012, Comisia a adresat Ungariei o scrisoare de punere în întârziere în care a apreciat că, prin adoptarea dispozițiilor legislative naționale privind limita de vârstă care determină încetarea obligatorie a activității, aplicabilă judecătorilor, procurorilor și notarilor, acest stat

membru nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul Directivei 2000/78. În răspunsul din data de 17 februarie 2012, Ungaria a contestat neîndeplinirea obligațiilor care îi este imputată. La 7 martie 2012, Comisia a emis un aviz motivat prin care invita Ungaria să adopte măsurile necesare pentru a se conforma obligațiilor sale într-un termen de o lună de la primirea acestui aviz. Acest stat membru a răspuns prin scrisoarea din 30 martie 2012. Considerând acest răspuns nesatisfăcător, la 7 iunie 2012, Comisia a introdus acțiunea.

#### **Aprecieria Curții**

Pentru a aprecia temeinicia unui motiv imputat Ungariei de Comisie, Curtea a amintit că, potrivit art. 2 alin. (1) din Directiva 2000/78, „prin principiul egalității de tratament se înțelege absența oricărei discriminări directe sau indirecte bazate pe unul dintre motivele menționate la art. 1” din această directivă. Art. 2 alin. (2) lit. (a) din directiva menționată precizează că, în sensul alin.(1), o discriminare directă se produce atunci când o persoană este tratată într-un mod mai puțin favorabil decât este tratată o altă persoană care se află într-o situație asemănătoare, pe baza unuia dintre motivele menționate la art. 1 din aceeași directivă<sup>206</sup>. În speță, nu s-a contestat că dispozițiile naționale în litigiu prevăd că funcțiile judecătorilor, procurorilor și notarilor în cauză încetează de plin drept atunci când aceștia împlinesc vârsta de 62 de ani. Persoanele care exercită aceste profesii și care au împlinit vârsta de 62 de ani se află într-o situație comparabilă cu cea a persoanelor mai tinere care exercită aceleași profesii. Cu toate acestea, din cauza vârstei lor, persoanele din prima categorie sunt obligate să își înceteze de plin drept funcțiile<sup>207</sup>. Astfel,

<sup>205</sup> Cauza C286/12.

<sup>206</sup> Hotărârea din 13 septembrie 2011, Prigge și alții, C447/09, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 42.

<sup>207</sup> A se vedea, prin analogie, Hotărârile Fuchs și Köhler, punctul 34, precum și Prigge și alții, punctul 44.

dispozițiile în litigiu în temeiul cărora împlinirea de către unele persoane a vârstei de pensionare stabilite de acestea presupune încetarea de plin drept a raportului de muncă trebuie considerate ca impunând un tratament mai puțin favorabil persoanelor care au împlinit această vârstă în raport cu ansamblul celorlalte persoane în activitate. Prin urmare, astfel de dispoziții instituie o diferență de tratament fondată în mod direct pe vârstă, precum cea menționată la art. 2 alin.(1) și alin. (2) lit. (a) din Directiva 2000/78<sup>208</sup>.

Ungaria a arătat că, în realitate, prin aceste dispoziții sa redus limita de vârstă de încetare obligatorie a activității pentru a remedia o situație de discriminare pozitivă de care beneficiau judecătorii, procurorii și notarii sub regimul anterior în vigoare, în măsura în care puteau, contrar altor angajați din sectorul public, să rămână în funcție până la vârsta de 70 de ani. Cu toate acestea, o asemenea împrejurare nu este de natură să repună în discuție existența unei diferențe de tratament între persoanele care trebuie să își înceteze funcțiile din cauza faptului că au împlinit vârsta de 62 de ani și cele care, deoarece nu au împlinit încă această vârstă, pot rămâne în funcție. Astfel, diferența de tratament pe motive de vârstă se întemeiază pe însăși existența unei limite de vârstă dincolo de care persoanele în cauză își încetează funcțiile, indiferent de vârsta reținută pentru această limită și, *a fortiori*, pentru cea care era aplicabilă anterior.

În consecință, Curtea a constatat că dispozițiile în cauză instituie o diferență de tratament fondată în mod direct pe vârstă, în sensul art. 1 coroborat cu art. 2 alin. (2) lit. (a) din Directiva 2000/78.

Cu toate acestea, din art.6 alin. (1) primul paragraf din Directiva 2000/78 rezultă că o diferență de tratament pe motive de vârstă nu constituie o discriminare atunci când este justificată în mod obiectiv și rezonabil, în cadrul dreptului național, de un obiectiv legitim, iar mijloacele de realizare a acestui obiectiv sunt corespunzătoare și necesare<sup>209</sup>. Prin urmare, trebuie să se verifice dacă dispozițiile în litigiu sunt justificate de un obiectiv legitim și dacă mijloacele instituite pentru realizarea acestui obiectiv sunt corespunzătoare și necesare, respectând astfel principiul proporționalității.

În ceea ce privește, în primul rând, obiectivele urmărite de aceste dispoziții, trebuie subliniat de la bun început că nu este determinantă împrejurarea invocată de Comisie că niciun obiectiv specific nu reiese expres din acestea.

Astfel, din art. 6 alin.(1) din Directiva 2000/78 nu se poate deduce că lipsa unei precizări în cadrul legislației naționale în cauză cu privire la obiectivul urmărit ar avea ca efect excluderea automată a posibilității justificării sale în temeiul acestei dispoziții. În lipsa unei astfel de precizări, este important ca alte elemente, deduse din contextul general al măsurii respective, să permită identificarea obiectivului pe care se întemeiază aceasta din urmă în scopul exercitării unui control jurisdicțional cu privire la legitimitatea sa, precum și cu privire la caracterul corespunzător și necesar al mijloacelor utilizate pentru realizarea acestui obiectiv<sup>210</sup>.

Prin urmare, trebuie să se examineze argumentele pe care Ungaria lea invocat în cadrul procedurii precontencioase, precum și în înscrisurile sale și în ședință,

<sup>208</sup> În acest sens, Hotărârea din 16 octombrie 2007, Palacios de la Villa, C411/05, Rep., p. I8531, punctul 51.

<sup>209</sup> Hotărârea Prigge și alții, punctul 77, precum

și Hotărârea din 5 iulie 2012, Hörnfeldt, C141/11, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 21.

<sup>210</sup> A se vedea hotărârile Fuchs și Köhler, punctul 39, precum și Hörnfeldt, punctul 24.

conform cărora dispozițiile în cauză vizează atingerea, în esență, a două obiective, și anume, pe de o parte, uniformizarea, în cadrul profesiilor din sectorul funcției publice, a limitei de vârstă de încetare obligatorie a activității, garantând în același timp viabilitatea sistemului de pensii, un grad ridicat de ocupare a forței de muncă, precum și ameliorarea calității și eficacității activităților de administrare a justiției în cauză, și, pe de altă parte, instituirea unei „structuri mai echilibrate de vârstă” care să faciliteze accesul tinerilor juriști la profesiile de judecător, de procuror sau de notar și care să le garanteze o carieră mai rapidă.

Referitor la caracterul legitim al acestor obiective, trebuie să se amintească, în al doilea rând, că sa decis de Curte că obiectivele care pot fi considerate „legitime” în sensul art. 6 alin. (1) primul paragraf din Directiva 2000/78 și, în consecință, de natură să justifice o derogare de la principiul interzicerii discriminărilor pe motive de vârstă sunt obiective de politică socială, precum cele legate de politica ocupării forței de muncă, a pieței muncii sau a formării profesionale<sup>211</sup>.

În ceea ce privește obiectivul de uniformizare, în cadrul profesiilor din sectorul funcției publice, a limitelor de vârstă de încetare obligatorie a activității, trebuie să se constate, după cum a subliniat avocatul general la punctul 63 din luarea sa de poziție, că, în măsura în care urmărirea unui asemenea obiectiv permite să se asigure respectarea principiului egalității de tratament în cazul tuturor persoanelor dintrun anumit sector și legat de un element esențial al raportului lor de muncă, precum momentul de pensionare, acest obiectiv poate constitui un obiectiv legitim al

politicii de ocupare a forței de muncă.

Referitor la obiectivul care vizează instituirea unei structuri mai echilibrate de vârstă care să faciliteze accesul tinerilor juriști la profesiile de judecător, procuror sau notar, Curtea a avut deja ocazia să considere că obiectivul care constă în stabilirea unei structuri echilibrate de vârstă între funcționarii tineri și funcționarii mai în vârstă în vederea favorizării încadrării în muncă și a promovării tinerilor, a optimizării gestiunii personalului și, astfel, a prevenirii eventualelor litigii privind capacitatea salariatului de ași desfășura activitatea după o anumită vârstă, oferind în același timp un serviciu de calitate în sfera justiției, poate constitui un obiectiv legitim de politică a ocupării forței de muncă și a pieței muncii (hotărârea Fuchs și Köhler, citată anterior, punctul 50).

Deși din cele de mai sus rezultă că dispozițiile în litigiu sunt justificate de obiective legitime, trebuie de asemenea să se verifice, în ultimul rând, dacă dispozițiile naționale în cauză constituie mijloace corespunzătoare și necesare pentru realizarea acestor două obiective.

În ceea ce privește primul obiectiv, aceste dispoziții sunt, în principiu, un mijloc corespunzător pentru realizarea obiectivului de uniformizare urmărit de Ungaria, în sensul că ele vizează precis, dacă nu să elimine, cel puțin să reducă în mod considerabil diversitatea limitelor de vârstă de încetare obligatorie a activității pentru toate profesiile din cadrul serviciului public al justiției.

În plus, trebuie, cu toate acestea, să se determine dacă dispozițiile menționate constituie și un mijloc necesar în aceste scopuri.

Or, pentru a verifica dacă dispozițiile în cauză depășesc cadrul a ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului

<sup>211</sup> A se vedea Hotărârea din 5 martie 2009, Age Concern England, C388/07, Rep., p. I1569, punctul 46, Hotărârea din 18 iunie 2009, Hütter,

C88/08, Rep., p. I5325, punctul 41, precum și Hotărârea Prigge și alții, punctul 81.

menționat și aduc atingere în mod excesiv intereselor persoanelor în cauză, este necesar să se analizeze aceste dispoziții în contextul legislativ în care se încadrează și să se ia în considerare atât prejudiciul pe care îl pot produce persoanelor respective, cât și beneficiile pe care le aduc societății în general și membrilor individuali ai acesteia<sup>212</sup>.

Trebuie să se sublinieze în această privință că categoriile de persoane vizate de dispozițiile menționate beneficiau, până la intrarea în vigoare a acestora, de o derogare care le permitea să rămână în funcție până la vârsta de 70 de ani, ceea ce a dat naștere, pentru aceste persoane, unei speranțe întemeiate a menținerii în funcție până la această vârstă.

Or, dispozițiile în cauză au redus brusc și considerabil limita de vârstă de încetare obligatorie a activității, fără a prevedea măsuri tranzitorii de natură să protejeze încrederea legitimă a persoanelor în cauză.

Astfel, prin efectul legislației în discuție, care nu a intrat în vigoare decât la 1 ianuarie 2012, pe de o parte, toți judecătorii și procurorii care au împlinit vârsta de 62 de ani înainte de această dată vor fi obligați să renunțe la funcții la 30 iunie 2012, adică după o perioadă de șase luni, iar cei care au împlinit această vârstă între 1 ianuarie și 31 decembrie 2012 își vor înceta funcția la 31 decembrie 2012, adică după o perioadă care în niciun caz nu va fi mai mare de un an și care, în cea mai mare parte a cazurilor, va fi mai mică de un an. Pe de altă parte, notarii care au împlinit vârsta de 62 de ani înainte de 1 ianuarie 2014 își vor înceta funcțiile la această dată, și anume cel târziu la doi ani după intrarea în vigoare a noului regim de pensionare.

În aceste condiții, persoanele în cauză părăsesc din oficiu și definitiv piața muncii fără să fi avut timp să ia măsurile, în special de natură economică și financiară, pe care le impune o asemenea situație, ținând seama de împrejurarea că, pe de o parte, pensia lor pentru limită de vârstă este, după cum sa precizat în ședință, mai mică cu cel puțin 30% decât remunerația lor și, pe de altă parte, încetarea activității nu ține seama de perioadele de contribuție, ceea ce nu garantează, în consecință, dreptul la o pensie integrală.

Trebuie să se constate că Ungaria nu a furnizat niciun element care să permită să se stabilească faptul că nicio dispoziție mai puțin constrângătoare nu ar fi permis realizarea obiectivului în cauză.

Desigur, acest stat membru a susținut că persoanele în cauză au avut posibilitatea să prevadă, încă din anul 2011, modificările regimului lor de pensionare, dat fiind că art. 10 alin. (1) din Legea nr. LXXII din 2011 de modificare în conformitate cu Legea fundamentală a anumitor legi privind statutul legal cuprindea deja „termenele de preaviz” care urmau să fie transpuse de asemenea în Legea din 2011 privind judecătorii și în dispozițiile tranzitorii. Cu toate acestea, chiar dacă se presupune că aceste termene au fost suficiente pentru evitarea oricărui prejudiciu produs persoanelor în cauză, trebuie subliniat că Ungaria nu a precizat deloc că legislația în cauză permitea judecătorilor, procurorilor și notarilor să prevadă cu un grad de certitudine suficient modificările avute în vedere de regimul lor de pensionare și să ia măsurile necesare.

În plus, Ungaria nu a arătat nici motivele pentru care, pe de o parte, a redus cu opt ani vârsta de pensionare fără să prevadă o desfășurare graduală a

---

<sup>212</sup> Hotărârea din 12 octombrie 2010, Rosenblatt, C45/09, Rec., p. I9391, punctul 73.

acestei modificări, în timp ce, pe de altă parte, Legea Tny nu numai că prevedea că creșterea cu trei ani a vârstei de pensionare, și anume trecerea de la 62 de ani la 65 de ani, urma să se efectueze începând cu anul 2014 pe parcursul a opt ani, ci a și intrat în vigoare la 1 ianuarie 2010, și anume cu patru ani înainte ca aceasta să devină aplicabilă.

Or, după cum a subliniat avocatul general la punctul 66 din luarea sa de poziție, aceste diferențe între dispozițiile în cauză și Legea Tny indică faptul că interesele persoanelor afectate de reducerea limitei de vârstă de pensionare nu au fost avute în vedere în același mod precum interesele celorlalți angajați din cadrul funcției publice, pentru care limita de vârstă respectivă a crescut.

Având în vedere cele de mai sus, trebuie să se conchidă că dispozițiile în cauză nu sunt necesare pentru atingerea obiectivului de uniformizare invocată de Ungaria.

În ceea ce privește al doilea obiectiv, care vizează instituirea unei structuri mai echilibrate de vârstă care să faciliteze accesul tinerilor juriști la profesiile de judecător, procuror sau notar și care le garantează o carieră mai rapidă, trebuie să se considere că, astfel cum subliniază Ungaria, reducerea limitei de vârstă de încetare obligatorie a activității are drept consecință crearea unor posturi vacante numeroase care vor putea fi ocupate de tineri juriști, precum și accelerarea rotației și a reînnoirii personalului din profesiile în cauză.

Cu toate acestea, astfel de efecte pozitive pe termen scurt la prima vedere pot repune în discuție posibilitatea de a realiza o „structură de vârstă” echilibrată efectiv pe termen mediu și lung.

Astfel, deși, în cursul anului 2012, reînnoirea personalului din profesiile în cauză va cunoaște o accelerare foarte

semnificativă din cauza împrejurării că opt clase de vârstă vor fi înlocuite de o singură clasă, și anume cea din 2012, acest ritm de rotație va suferi o încetinire la fel de radicală în 2013, când numai o clasă va trebui înlocuită. În plus, acest ritm de rotație va fi din ce în ce mai lent pe măsură ce limita de vârstă de încetare obligatorie a activității va crește progresiv de la 62 de ani la 65 de ani, în temeiul art.18 alin. (1) din Legea Tny, care conduce chiar la o reducere a posibilităților de acces al tinerilor juriști la profesiile din justiție.

În consecință, dispozițiile în cauză nu sunt corespunzătoare pentru urmărirea obiectivului de instituire a unei „structuri mai echilibrate de vârstă”.

În aceste condiții, trebuie să se considere că dispozițiile naționale în litigiul stabilit o diferență de tratament care nu respectă principiul proporționalității și că, prin urmare, acțiunea formulată de Comisie trebuie admisă.

Având în vedere toate cele de mai sus, Curtea a constatat că, prin adoptarea unui regim național care impune încetarea activității profesionale a judecătorilor, a procurorilor și a notarilor care au împlinit vârsta de 62 de ani, ce determină o diferență de tratament pe motive de vârstă care nu are un caracter proporțional în raport cu obiectivele urmărite, Ungaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul art. 2 și al art. 6 alin. (1) din Directiva 2000/78.

#### **5. Dreptul la concediu anual plătit poate fi redus proporțional cu reducerea timpului de lucru convenită printr-un plan social**

Prin hotărârea pronunțată 8 noiembrie 2012, în cauzele **Alexander Heimann**<sup>213</sup> și **Konstantin Toltschin**<sup>214</sup> împotriva

<sup>213</sup> Cauza C229/11.

<sup>214</sup> Cauza C230/11.

**Kaiser GmbH**, Curtea de Justiție (Camera a cincea) a constatat că art. 31 alin. (2) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și art. 7 alin. (1) din Directiva 2003/88/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 noiembrie 2003 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru trebuie interpretate în sensul că nu se opun unor dispoziții sau practici naționale, precum un plan social încheiat între o întreprindere și comitetul său de întreprindere, în temeiul cărora dreptul la concediu anual plătit al unui lucrător căruia îi este redus timpul de lucru este calculat potrivit regulii *pro rata temporis*.

Cererile au fost formulate în cadrul unor litigii între domnii Heimann și, respectiv, Toltschin, pe de o parte, și fostul lor angajator, Kaiser GmbH, pe de altă parte, cu privire la dreptul persoanelor interesate la o indemnizație pentru concediul anual plătit neefectuat aferent anilor 2009 și 2010.

Domnii Heimann și Toltschin erau angajați din anul 2003 și, respectiv, din anul 1998 de Kaiser, întreprindere subcontractantă din industria automobilelor având ca angajați mai multe sute de lucrători.

În cursul anului 2009, ca urmare a unor dificultăți economice, Kaiser a decis să efectueze o reducere a efectivelor sale. Astfel, domnii Heimann și Toltschin au fost concediați cu efect de la 30 iunie și, respectiv, de la 31 august 2009. În cursul lunii mai a anului 2009, Kaiser și comitetul său de întreprindere au încheiat un acord cu privire la un plan social. Acest plan social prevedea o prelungire a contractelor de muncă ale lucrătorilor concediați cu un an de la data concedierii lor, suspendând însă, printr-o „reducere a timpului de lucru la zero” („Kurzarbeit Null”), pe de o parte, obligația de a lucra ce revenea lucrătorului și, pe de altă parte, obligația angajatorului de a plăti salariul. Această prelungire a contractelor de

muncă avea ca obiectiv să permită lucrătorilor în cauză să primească, timp de un an de la concediere, un ajutor financiar. Astfel, Agenția Federală a Forței de Muncă acordă lucrătorilor, pentru perioada de „reducere a timpului de lucru la zero”, o alocație denumită „Kurzarbeitergeld”. Această alocație, calculată și plătită de angajator, înlocuiește, pe durata reducerii timpului de lucru, salariul lucrătorului în cauză.

La 30 iunie 2010, atunci când a încetat raportul de muncă al domnului Heimann, acesta din urmă a solicitat plata de către Kaiser a sumei de 2 284,32 euro, reprezentând indemnizația pentru 15 și, respectiv, 10 zile de concediu anual plătit neefectuat în anii 2009 și, respectiv, 2010.

Domnul Toltschin, al cărui raport de muncă a încetat la 31 august 2010, a invocat un drept la o indemnizație corespunzătoare unui număr de 10 și, respectiv, 30 de zile de concediu anual plătit neefectuat în anii 2009 și, respectiv, 2010, în cuantum total de 2 962,60 euro.

Kaiser susține că, în perioada denumită „Kurzarbeit Null”, reclamantii din litigiul principal nu au dobândit drepturi la concediu anual plătit.

Instanța de trimitere intenționează să aplice regula *pro rata temporis* și să asimileze perioada „Kurzarbeit Null” cu o reducere a obligației de a lucra rezultată din trecerea pe cale contractuală de la normă întregă la fracțiune de normă, implicând o reducere a concediului anual plătit la care lucrătorul are dreptul pentru perioada de lucru cu fracțiune de normă.

Întrucât are însă îndoieli cu privire la conformitatea acestui raționament cu dreptul Uniunii, Arbeitsgericht Passau a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Art. 31 alin. (2) din Cartă sau art. 7 alin. (1) din Directiva 2003/88 trebuie interpretate în sensul că se opun dispozițiilor sau practicilor în temeiul

căroră, în cazul reducerii numărului săptămânal de zile de lucru ca urmare a aplicării legale a unei reduceri a timpului de lucru, dreptul lucrătorului al cărui timp de lucru este redus de a solicita concedii anuale plătite este redus *pro rata* cu numărul de zile lucrate în perioada de reducere a timpului de lucru în raport cu numărul de zile de lucru ale unui lucrător cu normă întreagă și, prin urmare, în perioada de reducere a timpului de lucru, lucrătorul dobândește numai un drept la un număr de zile de concediu redus în mod corespunzător?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare: Art.31 alin. (2) din Cartă sau art.7 alin. (1) din Directiva 2003/88 trebuie interpretate în sensul că se opun dispozițiilor sau practicilor în temeiul cărora, în cazul unei reduceri a timpului săptămânal de lucru la «zero zile» ca urmare a aplicării legale a unei «reduceri a timpului de lucru la zero», dreptul lucrătorului căruia îi este redus timpul de lucru la concediu anual plătit este, în consecință, redus la zero, astfel încât în această perioadă de «timp de lucru redus la zero» lucrătorul nu dobândește dreptul la concediu?»

#### **Aprecierea Curții**

##### *Cu privire la prima întrebare*

Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă art. 31 alin. (2) din Cartă sau art.7 alin. (1) din Directiva 2003/88 trebuie interpretate în sensul că se opun unor dispoziții sau unor practici naționale, precum un plan social încheiat între întreprinderea în cauză și comitetul său de întreprindere, în temeiul cărora dreptul la concediu anual plătit al unui

lucrător căruia îi este redus timpul de lucru este calculat potrivit regulii *pro rata temporis*.

În această privință, trebuie amintit în primul rând că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, dreptul acordat fiecărui lucrător la concediu anual plătit trebuie considerat un principiu al dreptului social al Uniunii de o importanță deosebită<sup>215</sup>. În calitatea sa de principiu al dreptului social al Uniunii, acest drept al fiecărui lucrător este consacrat în mod expres la art.31 alin. (2) din Cartă, căreia art. 6 alin. (1) TUE îi recunoaște aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor<sup>216</sup>.

În al doilea rând, trebuie arătat că dreptul la concediu anual plătit nu poate fi interpretat în mod restrictiv (Hotărârea din 21 iunie 2012, ANGED, C78/11, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 18). Astfel, Curtea a statuat deja că, în ceea ce îi privește pe lucrătorii aflați în concediu medical prescris în mod legal, un stat membru nu poate condiționa dreptul la concediu anual plătit conferit de Directiva 2003/88 tuturor lucrătorilor de obligația de a fi lucrat efectiv în perioada de referință stabilită de statul menționat<sup>217</sup>.

Potrivit aceleiași jurisprudențe, rezultă că art. 7 alin. (2) din Directiva 2003/88 trebuie interpretat în sensul că se opune unor dispoziții sau unor practici naționale care prevăd că, la încetarea raportului de muncă, nu se acordă nicio indemnizație pentru concediul anual plătit neefectuat lucrătorului care sa aflat în concediu medical în toată perioada de referință sau într-o fracțiune a acesteia și/sau în toată perioada de report sau într-o fracțiune a acesteia, motiv pentru care nu a putut să

<sup>215</sup> A se vedea Hotărârea din 20 ianuarie 2009, SchultzHoff și alții, C350/06 și C520/06, Rep., p. I179, punctul 54, și Hotărârea din 3 mai 2012, Neidel, C337/10, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 28

<sup>216</sup> Hotărârea din 22 noiembrie 2011, KHS,

C214/10, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 37, și Hotărârea Neidel, citată anterior, punctul 40

<sup>217</sup> A se vedea Hotărârea SchultzHoff și alții, citată anterior, punctul 41, și Hotărârea din 24 ianuarie 2012, Dominguez, C282/10, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 20

își exercite dreptul la concediu anual plătit. Pentru calculul indemnizației menționate, remunerația obișnuită a lucrătorului, care este cea care trebuie menținută în perioada de repaus ce corespunde concediului anual plătit, este de asemenea determinantă (Hotărârea SchultzHoff și alții, punctul 62).

Dacă, prin urmare, este exclus ca dreptul unui lucrător la concediu anual minim plătit, garantat de dreptul Uniunii, să fie diminuat într-o situație caracterizată prin faptul că lucrătorul nu a putut să își îndeplinească obligația de a lucra în perioada de referință din cauza unei boli, jurisprudența citată la punctul anterior din prezenta hotărâre nu poate fi aplicată *mutatis mutandis* în situația unui lucrător al cărui timp de lucru a fost redus, precum cea în discuție în cauza principală.

Astfel, după cum Kaiser remarcă în mod întemeiat în observațiile sale scrise, situația unui lucrător aflat în incapacitate de muncă din cauza unei boli, pe de o parte, și cea a unui lucrător al cărui timp de lucru a fost redus, pe de altă parte, sunt fundamental diferite.

În această privință, trebuie amintit, *primo*, că, în cauza principală, reducerea timpului de lucru se întemeiază pe un plan social care constituie o formă particulară de convenție la nivel de întreprindere, încheiată între angajator și reprezentanții personalului întreprinderii. Prin acest plan social se decide suspendarea, în funcție de reducerea timpului de lucru, a obligațiilor reciproce ale angajatorului și ale salariatului în materie de prestații.

*Secundo*, se impune constatarea că, în perioada de reducere a timpului de lucru rezultată din planul social menționat și, prin urmare, previzibilă pentru lucrătorul în cauză, acestuia din urmă îi este permis să se odihnească sau să se dedice unor activități de destindere și de recreere. Astfel, întrucât lucrătorul respectiv nu este supus constrângerilor fizice sau psihice generate o boală,

acesta se află într-o situație diferită de cea rezultată dintr-o incapacitate de muncă cauzată de starea sa de sănătate.

*Tertio*, finalitatea aceluiași plan social, care prevede reducerea timpului de lucru, constă în a preveni concedierea din motive economice a lucrătorilor în cauză și în a reduce inconvenientele suferite de aceștia din urmă din cauza unei astfel de concedieri. A lega beneficiul acestui avantaj acordat lucrătorului de dreptul național de obligația angajatorului de a plăti concedii anuale plătite pe perioada prelungirii formale, din rațiuni pur sociale, a contractului de muncă ar risca să genereze o reticență a angajatorului față de încheierea unui astfel de plan social și, prin urmare, să priveze lucrătorul de efectele pozitive ale acestuia.

În consecință, deși situația unui lucrător cărui îi este redus timpul de lucru ca urmare a implementării unui plan social, precum cel în discuție în cauza principală, este diferită de cea a lucrătorului aflat în incapacitate de muncă pe motiv de boală, se impune însă constatarea că situația primului dintre acești lucrători este comparabilă cu cea a unui lucrător cu fracțiune de normă.

În această privință, este necesar să se constate că, desigur, lucrătorii al căror timp de lucru este redus dispun, din punct de vedere formal, de un contract de muncă cu normă întreagă. Cu toate acestea, astfel cum sa arătat la punctele 13 și 28 din prezenta hotărâre, pe durata reducerii timpului de lucru, obligațiile reciproce ale angajatorului și ale salariatului în materie de prestații sunt suspendate în funcție de reducerea timpului de lucru sau chiar eliminate în totalitate. Rezultă că lucrătorii cărora le-a fost redus timpul de lucru trebuie calificați drept „lucrători care lucrează temporar cu fracțiune de normă”, situația lor fiind de facto comparabilă cu cea a lucrătorilor cu fracțiune de normă.

Or, în ceea ce îi privește pe acești din urmă lucrători, Curtea a furnizat indicații

clare referitor la dreptul lor la concediu anual plătit. Astfel, în Hotărârea din 22 aprilie 2010, Zentralbetriebsrat der Landeskrankenhäuser Tirols (C486/08, Rep., p. I3527, punctul 33), Curtea a amintit clauza 4 din Acordulcadru privind munca pe fracțiune de normă, încheiat la 6 iunie 1997, care figurează în anexa la Directiva 97/81/CE a Consiliului din 15 decembrie 1997 privind acordulcadru cu privire la munca pe fracțiune de normă, încheiat de UCPE, CEIP și CES, astfel cum a fost modificată prin Directiva 98/23/CE a Consiliului din 7 aprilie 1998, potrivit căreia, în ceea ce privește condițiile de încadrare în muncă, lucrătorilor pe fracțiune de normă li se aplică, acolo unde este cazul, principiul *pro rata temporis*. Curtea a aplicat această regulă la acordarea concediului anual pentru o perioadă de muncă pe fracțiune de normă, întrucât, pentru o astfel de perioadă, diminuarea dreptului la concediu anual în raport cu cel acordat pentru o perioadă de muncă cu normă întreagă este justificată de motive obiective.

Cu toate acestea, trebuie amintit că Curtea a precizat că regula menționată nu poate fi aplicată ex post unui drept la concediu anual dobândit într-o perioadă

de muncă cu normă întreagă. Astfel, din dispozițiile relevante ale Directivei 2003/88 nu se poate deduce că o reglementare națională ar putea să prevadă printre condițiile de punere în aplicare a dreptului la concediu anual pierderea parțială a unui drept la concediu deja dobândit într-o perioadă de referință anterioară<sup>218</sup>.

Din ansamblul considerațiilor de mai sus rezultă că răspunsul care trebuie dat la prima întrebare este că art. 31 alin.(2) din Cartă și art. 7 alin. (1) din Directiva 2003/88 trebuie interpretate în sensul că nu se opun unor dispoziții sau practici naționale, precum un plan social încheiat între o întreprindere și comitetul său de întreprindere, în temeiul cărora dreptul la concediu anual plătit al unui lucrător căruia îi este redus timpul de lucru este calculat potrivit regulii *pro rata temporis*.

*Cu privire la a doua întrebare*

Ținând seama de răspunsul dat la prima întrebare, nu se mai impune să se răspundă la această întrebare.

**Rubrică realizată de  
lector univ. dr. Anamaria Groza,  
judecător, Judecătoria Strehaia  
și  
judecător Dragoș Călin,  
Curtea de Apel București**

---

<sup>218</sup> A se vedea Hotărârea Zentralbetriebsrat der Landeskrankenhäuser Tirols, citată anterior, punctele 33 și 34